

LESNÍ DUCHOVÉ

LES JEST VŮBEC PLN TAJEMNOSTI A HRŮZY. NERADNO TAM KŘIČETI, ANI SVÉVOLI PROVÁDĚTI, SICE PŘIVOLÁ NA SE HNĚV NEVIDITELNÝCH JEHO OBYVATELŮV.

Tato dobře míněná rada pochází ze sběru pověstí o nadpřirozených bytostech na českém venkově z 19. století. V lese prý bývá často slyšet vzdechy, chechot, někde i tajemnou hudbu, a dokonce pokud někdo do lesa křikne, les mu odpoví ďábelskými pošklebky. Nadpřirozené bytosti vyskytující se v lesních porostech představují jak zástupce démonů země, tak i povětří a skal, někdy se může jednat i o duše zemřelých. Vedle nadpřirozených bytostí vystupujících nejen v našich pověstech, ale i v pověstech v sousedních zemích, které snad kdysi skutečně mohly být představiteli duchů zastupujících jednotlivé přírodní elementy a s postupujícím křesťanstvím se přesunuly mezi demony, došlo během času k dalšímu rozšiřování místních pověstí o jevy vázané pouze na určitý region.

Tak například v okolí České Třebové se zjevoval lesní přízrak nazývaný Hraničník. Měl podobu muže v šedém obleku, který se

z ničeho nic objevil vedle člověka anebo za jeho zády. Nic nedělal ani nic neříkal, jenom stál, a jak se objevil, tak také zmizel. Alespoň podle svědectví, která nejčastěji podávaly ženy sbírající v lese dříví na otop. Pojmenování Hraničnick získal od lesních hranic, kam bývali pochováváni sebevrazi.

Hraničnickovi se svým projevem podobal muž se šedivými vlasy, oblečený do starodávného čecháckého kroje s vydrovkou na hlavě, kožíškem, krátkými nohavicemi a vysokými botami, který se zjevoval v okolí Litomyšle a Vysokého Mýta. Čechák, jak mu tady říkali, stejně jako Hraničnick jenom tiše chodil po lese, a jak náhle se objevil, tak náhle také mizel.

I Šumava měla svého lesního ducha. Ten se choval podobně jako hejkalové a říkalo se mu Český muž. V noci se v lesích ozýval jeho křik, a jestliže na něj někdo odpověděl, v tu ránu měl Českého muže na zádech a jedinou pomocí bylo dojít i s Českým mužem za krkem k nejbližším božím mukám nebo jinému posvěcenému místu. Mimo to Český muž také posunoval hraniční kameny. Podobné lumpárny tropil na německé straně Šumavy skřítek Stilzel, ale v první polovině 19. století se prý i s Českým mužem oba ze Šumavy ztratili. Podle jedné verze je kouzlem přesunul jistý Neumann až na Sibiř, podle jiné papež Řehoř XVI. v době svého působení na svatém stolci v rozmezí let 1831 až 1846 všechny duchy zaklel na devadesát let nečinnosti, tudíž zmizel ze šumavských lesů Český muž i Stilzel.

Podobně jako Český muž nebo Stilzel strašil šumavský přízrak známý především z německých pověstí jako Hockauf. Stejného démona znali na české straně Šumavy coby Škrtiče a podobná zjevení se vyskytují i v pověstech z Mikulovska, kde se jim říká

Kožíškoví mužičci. Ve všech případech se jejich obětí stávají osamělí chodci, jimž tento démon skáče na záda a dusí je. Prapůvodní příčinou vzniku pověstí o těchto démonech by mohl docela klidně být pocit i dnes známý lidem, kteří se osamoceně toulají volnou přírodou.

K původním pohanským božstvům má velice blízko lesní duch zjevující se v okolí šumavského hradu Kašperku, kterému se zde říká Swiza. Tomu nasvědčuje i místní pověst, ve které Swizu potkal dobrý křesťan, a protože se k ní nezachoval, jak se na staré pohanské božstvo sluší, Swiza jej za trest nechala zkamenět. Jedná se o prastarou ženu oděnou do vlčí kůže a s jeleními parohy na hlavě, jejíž vzhled skutečně připomíná pravěké pohanské božstvo. Zjevení Swizy je podle místních pověstí obvykle spojováno s předzvěstí příchodu pohrom a nemocí.

Na Kraslicku se v pověstech místního českého, ale i německého obyvatelstva vyprávělo o lesním duchovi, německy nazývaném Waldschutz, který prý o půlnoci procházel místními lesy a tloukl do stromů svou holí. Podobně jako Waldschutz se projevoval i další z řady šumavských skřítků, jemuž se říkalo Klepálek. Mužíček oblečený v šedém obleku a s třírohým kloboukem na hlavě oklepával kladívkem kmeny stromů nebo i zídky. Nebyl ovšem až tak úplně neškodný, pokud na něj někdo zakřičel, nebo se mu dokonce posmíval, dočkal se zasloužené odplaty. Klepálek mu skočil na záda, tahal jej za uši a za vlasy tak dlouho, dokud takto postiženého člověka nenapadlo pořádně zaklít. Pak Klepálek zmizel, ale mohlo se taky stát, že si na někoho zasedl a takovému člověku se pak zjevoval tak dlouho, až jej dočista utrápil.

Další lesní duch měl spadeno zejména na pytláky. Na Vitorazsku se mu říkalo Hejmon a ve Svaté Anně u Tábora byli podobní duchové známí jako Pohunkové. V obou případech se prý jednalo o duše nepoctivých myslivců odsouzených po smrti k pronásledování pytláků, a to i za denního světla.

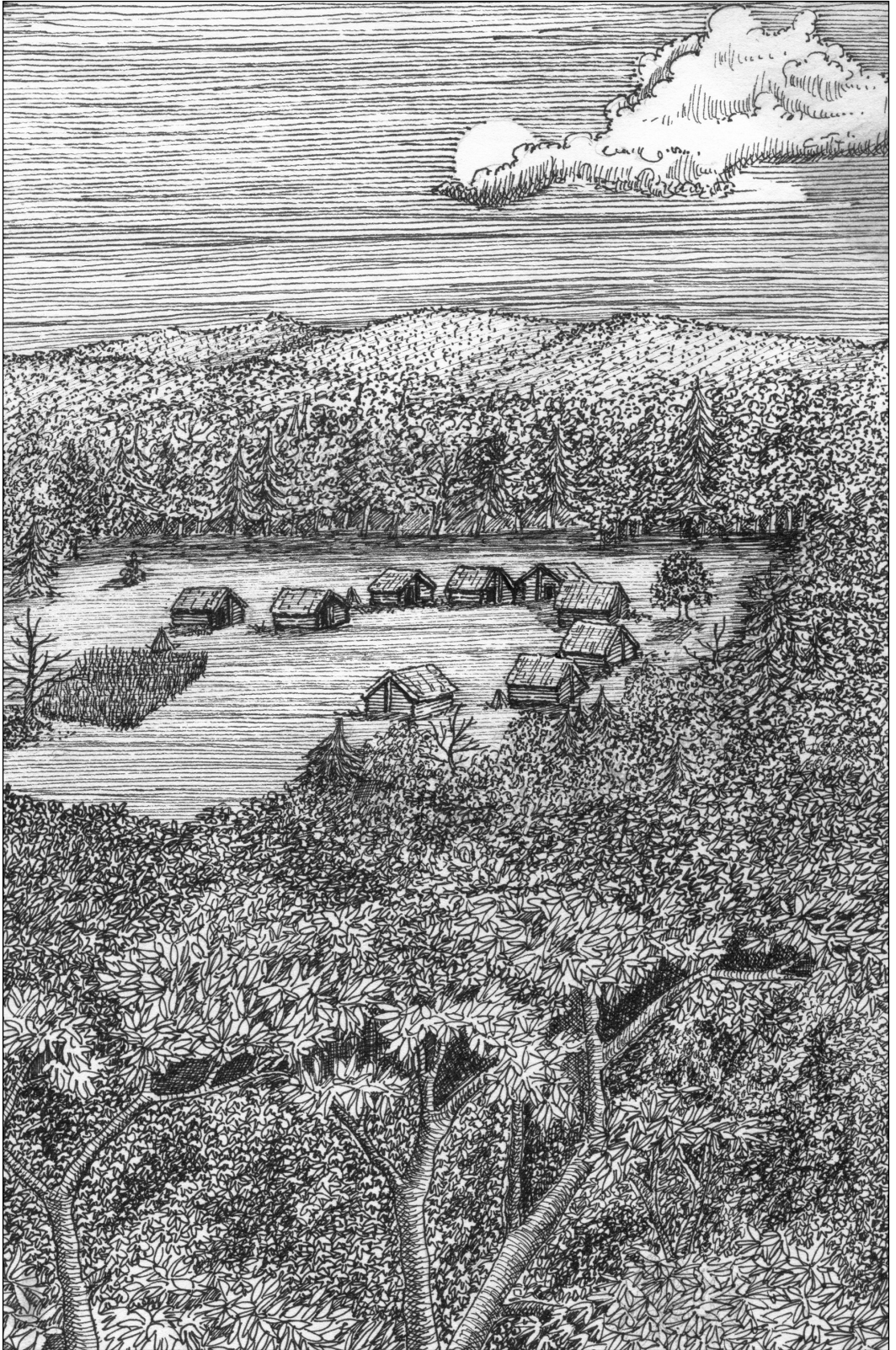
V Krkonoších, v okolí Horní Štěpanice, se zjevoval Červený panáček. Malý mužíček jiskrných očí a oděný v červených šatech se objevoval pokaždé o půlnoci a vždy v souvislosti s vodou, kterou někdo znečišťoval. Jestliže na něj někdo promluvil, okamžitě zmizel.

V okolí Dlouhé Třebové se vypráví o pidimužíčcích, kteří bydlí v lese, a když z něj vyjdou ven, poskakují jako pimprlata. Občas se stávalo, že pidimužíček zastoupil člověku cestu, a pokud se na něj člověk obořil, pidimužíček mu skočil na záda, povalil jej a pořádně mu natloukl.

Rozhodně přívětivější je lesní démon, do kterého se proměnila dcera pána z hradu Sonnenbergu nedaleko Chomutova. Zjevuje se v okolních lesích, má na levé ruce plechovou rukavici a loudí na dřevorubcích jídlo.

V lese je podle pověstí možné potkat i další zjevení, jejichž původ snad sahá až do pohanských dob a a nimiž se můžeme setkat prakticky ve všech regionech. Typickými představiteli této kategorie strašidel je divý nebo také lesní muž a hejkal. Kromě nich je v pověstech hojně zastoupen i bludný kořen, naproti tomu jev zvaný Dýmovec už tolik rozšířen není.

Kromě těchto zjevení lze v našich lesích potkat třeba i divokého jezdce, kterému v některých oblastech říkají Husar. Jemu i jeho koni při divoké jízdě srší oheň z chřípí a někdy bývá dáván do souvislosti s divokou honbou.

DIVOKÁ HONBA

MNOHDY SE STRHNE V LESÍCH HROZNÝ LOMOZ, HUKOT, KŘIK, HLUK, AŽ V NOCI TAM LIDI DLÍCI STRACH NAPADÁ. BÝVÁ TO OBYČEJNĚ V NOCI A TU SI POVÍDAJÍ, ŽE DIVOKÝ LOVEC HONÍ. PŘITOM SE STRHNE VŽDY TAKÉ POVĚTRÍ. V TOM LOMOZU JE SLYŠETI KŘIK LOVCŮ, ŠTĚKOT PSÍ, STŘELBU, TŘÍSKÁNÍ JAKO HOLEMI, ALE NIKOHO NEVIDĚTI.

Tak popisuje Jan Tykač v Zíbrtově sborníku *Český lid* úkaz, o kterém existuje víc pověstí z lesnatých oblastí Čech než Moravy, kde se pověsti o divoké honbě vyprávějí především na Jihlavsku. Někde se divoké honbě říká také štvaní, v tom případě je honba vedena panstvem, jinde, jako například v okolí Kozlova na Českotřebovsku, se divoké honbě říká střelnice, popřípadě noční hon.

Ve většině případů k tomuto jevu dochází za novoluní, zpravidla v noci, někdy i ve dne, ale pokaždé je doprovázen bouřlivým počasím. Těžké mraky zatáhnou oblohu, setmí se a lesem hučí vítr, ve kterém se ohýbají koruny stromů. V okolí Dlouhé Třebové se vykládalo, že v takovém počasí bývá slyšet dusot koňských kopyt i kopytek pronásledované zvěře, štěkot psů, pokřik honců a práskání biče.

Mezi honci jsou zastoupeni vlkodlaci, pekelné kočky, ale i medvědi, různí démoni a zlí duchové, kteří jsou někdy, stejně jako divoký lovec vedoucí honbu, bezhlaví a samozřejmě nemohou chybět ani vyžlata.

Vyžle nebo vyžla je starobylý název užívaný v Čechách pro honící psy, kterým je v současné době co do vzhledu pravděpodob-

ně nejbližší plemeno český fousek, vyšlechtěné ovšem v poměrně nedávné době. Vyžlata patřící k divoké honbě jsou však představována zjeveními zcela jinými a mají podobu malých divokých psů. Alespoň tak se o nich mluví na Kladsku a také v okolí České Třebové se vyprávělo, že při divokých honbách běhávají v nocích po lese psíci, štěkají a honí zvěř. Vyžlata jsou stvoření velmi zlá, a pokud někdo v lese zaspí, vystavuje se nebezpečí, že jej vyžlata najdou, zle potrhají, nebo dokonce odnesou neznámo kam. Kromě toho, že vyžlata jsou pravidelnou součástí divoké honby, někdy bývají i průvodci divých žen.

V knize Čeňka Zíbrta *Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku* je uveden záznam vzpomínek jednoho z farníků faráře Václava Klugara ze Skalice nad Úpou z 18. století:

Jsem slejchával, že by u večer čtvrteční a sobotní hrozné štvání tak řečených vejžlat bývalo a že žádný hvízdati neb huškati nesměl, pak-li jest to učinil, že ze člověka čerstvě uštvaného byla k snědení takovému čtvrt přinešená, která se musela strávit. Což když píšu, pan Jan Hájek Skalický dosvědčuje, že před 50 lety na Podražnici Skalický sám očitě viděl, kterak u večer nějaký kavalír podle stráně dolů i nahoru prudce co kůň vystačiti mohl, jest jezdil, před ním houf psíčků honících a druhý houf za ním jeho hnal. Když své matky se ptal, která tu taky stála, co by to bylo, nic nemluvila, až do domu vešla, teprv svému manželovi o honbě povídala.

Tlupa zlověstných přízraků ženoucích se temným a hučícím lesem je vedena divokým lovcem, který bývá oblečen do tmavého

nebo šedého obleku a sedí na tmavém koni. Na Boubíně jezdil divoký jezdec celý v černém, s černým kloboukem vraženým hluboko do očí, a černý byl také jeho kůň. Někdy je divoký jezdec bezhlavý, jindy, jako třeba v pověstech z okolí Kostelce nad Černými lesy, má hlavu zakrytou ohnivou kápí a doprovází jej žena sedící na koni bez sedla. Žena doprovázená velkým černým psem vodila divokou honbu v pověstech z okolí Kyšperka. V tomto případě se mělo jednat o zlou lesní vílu či čarodějku Bělu, případně Velu, která podle pověsti kdysi žila na Doubravské hoře a tam přepadávala své oběti. Za trest se propadla i se svým psem do země a od té doby musí jezdit v čele divoké honby.

Divokou honbu mohou vést také různí lesní duchové, jako například u České Třebové Huráně, jinak přebývající v lesní studánce. Podle jedné z pověstí šel za bouřlivého počasí uhlíř se džbánem ke studánce a poté, co nabral vodu, začalo se mu zdát, že džbánek nápadně ztěžkl. Najednou z lesa uslyšel volání: „Huráně! Huráně!“ Ze džbánu se ozvalo: „Nemůžu, strčili mě do báně!“ Uhlíř na nic nečekal, nechal džbán džbánem a utekl domů.

Ve vsi Kovářská u Vejprt se vyprávělo, že v čele divoké honby jezdí Hainzmichl, což byla vlastně jakási místní varianta Hejkala. U Mariánských Lázní jezdil v čele honby černý muž zvaný Hajman a lesní duch pojmenovaný Kober vodil divokou smečku na lov u Lázní Kynžvart. V jiných případech nemusí být divokým lovcem duch zastupující přírodní jev, ale zakletý člověk. Jako například v Dolním Zandově, kde jím byl zakletý kastelán zdejšího hradu Boršova, a podobně u Varnsdorfu vodil divokou honební společnost rytíř Banadietrich.